

В результате проведенного анализа цель работы была достигнута. Автором рассмотрены системы, применяемые в странах Европы. Выявлены возможности активного внедрения системы «стройсбережений» в деятельность российских кредиторов. Автором отмечена необходимость создания большего числа ипотечных агентств, возрастание конкуренции между которыми позволит повысить качество предоставляемых ими услуг и приблизить уровень их деятельности к международным стандартам.

Проанализирован опыт европейских стран в сфере международного ипотечного кредитования российского заемщика и предложены оптимальные, с точки зрения автора, условия кредитования отечественными кредиторами российских заемщиков для приобретения ими недвижимости за рубежом.

Література

1. *Ерошенков С. Г.* Анализ истории и эволюции ипотеки на примере развитых и развивающихся стран. — М., 2004.
2. <http://www.busco-casa.ru>
3. <http://www.dbi-germany.de/darlehen.htm>
4. <http://err.hc.ru>
5. <http://gordonrock.ru>
6. <http://just.siberia.net>
7. <http://www.kp.ru/daily/24396/573726/>
8. <http://lowellfinance.com>
9. <http://www.metrimfo.ru/regions>
10. http://www.realtypress.ru/article/article_543.html
11. <http://www.stroimvmeste.ru/>

Стаття надійшла до редакції 25.03.2011

УДК 339.924:331.556.4

І. П. Ольшевська, доцент
кафедри міжнародної економіки

СУЧАСНІ МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена дослідженню впливу міграційних процесів на соціально-економічний розвиток та ринок праці в Україні
КЛЮЧОВІ СЛОВА: трудова міграція, ринок праці

АННОТАЦИЯ: стаття посвящена исследованию влияния миграционных процессов на социально-экономическое развитие и рынок труда в Украине

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: международная трудовая миграция, рынок труда

ANNOTATION: The article is dedicated to the research of migration process influence on socio-economic process and labor market in Ukraine.

KEYWORDS: international labor migration, labor market

Трудова міграція є важливим чинником, що визначає демографічний стан суспільства, а також істотно впливає на перспективи його економічного, культурного й соціального розвитку. Жодна країна у світі, на різних етапах свого розвитку тією чи іншою мірою була задіяна у світових міграційних процесах. Міжнародна трудова міграція має сталу тенденцію до постійного зростання в абсолютних показниках, а зважаючи на поширення високих технологій і розвиток світової транспортної та інформаційної інфраструктури її роль посилюється. Дослідження міжнародних міграційних процесів для України є **актуальним** в контексті визначення впливу трудової еміграції на економічний розвиток на поточному етапі та в середньо- та довгостроковій перспективах. Для оцінки загального ефекту від виїзду українських робітників необхідно дослідити вплив зовнішньої трудової міграції на стан ринку праці в Україні, а також загальну результативність цього процесу для вітчизняної економіки.

Проблемі теоретичного дослідження міжнародної трудової міграції та її впливу на макроекономічний розвиток присвятили свої роботи зарубіжні вчені Т. Бауер, Дж. Борхас, А. Вінтерс, К. Зіммерман, К. Макконел, Я. Мінсер, С. Метелев, С. Полячек, О. Старк, С. Схастад, П.Сталкер, Дж. Тейлор, Дж. Фавсет, Р. Фаїні, Б. Чізвік та інші. Питання міжнародної міграції робочої сили, її вплив на економічний розвиток нашої держави висвітлені у дослідженнях таких вітчизняних науковців, як В. Будкін, В. Вергун, І. Гнибіденко, А. Гайдуцький, М. Долішній, Т. Драгунова, М. Дудченко, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, С. Пирожков, С.Писаренко, О.Позняк, А. Поручник, І. Прибиткова, О. Рогач, М. Романюк, А. Румянцев, Є. Савельєв, О. Ступницький, А. Філіпенко, О. Хомра, О. Шнирков та ін.

Відсутність чіткого усвідомлення проблеми та ефективного механізму управління міграційними процесами спричинює необхідність розробки та впровадження ефективної стратегії державної політики у сфері міждержавного обміну трудовими ресурсами та розробки ключових пріоритетів макроекономічної політики. Наявність невирішених проблем у даній сфері обумовили вибір теми написання даної статті.

Міграційний рух населення є значним фактором впливу на різні сфери економічного, соціального та політичного розвитку в Україні. Відповідно до обсягів, спрямованості і результатів розвитку міграційних процесів в Україні їх умовно можна поділити на такі періоди: перший з них охоплює 1991—1993 рр., другий — 1994—1998 рр., третій з 1999—2004 рр., четвертий починається з 2005 р. і триває зараз.

Для сучасного четвертого періоду характерним є те, що Україна стає приймаючою країною, має додатне міграційне сальдо, а емігрантами в основному є громадяни з країн СНГ. Так, у 2010 р. в Україну прибуло 30 810 осіб, а вибуло 14 677 осіб.

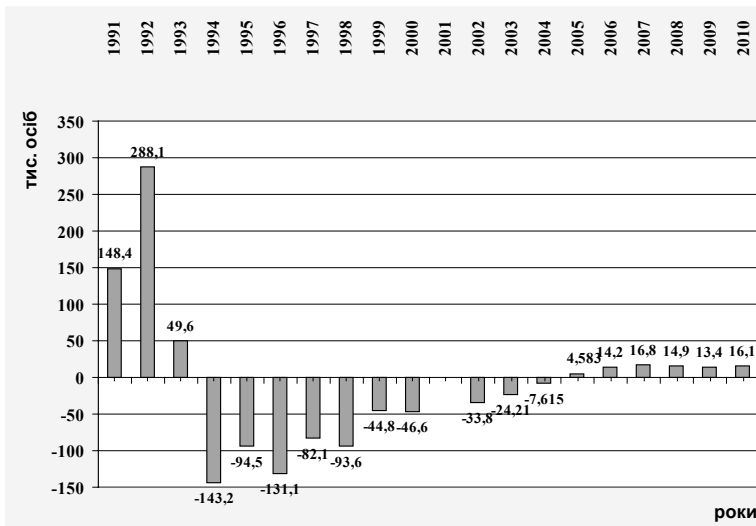

Рис. 1. Міграційний приріст населення України за 1991—2010 рр.

Джерело: Побудовано за даними Держкомстату

Міжнародна трудова міграція спричинена зовнішніми і внутрішніми факторами. Серед зовнішніх, насамперед, можливо виділити економічні. Це: по-перше, дія законів капіталістичного нагромадження, народонаселення, нерівномірності економічного розвитку; по-друге, істотною різницею в умовах праці, рівні заробітної плати, рівні життя, умовах підприємницької діяльності тощо; по-третє, циклічним характером економічного розвитку; по-четверте, нерівномірним розгортанням НТР, структурних криз і реформ; по-п'яте, демографічними факторами; по-шосте, політичними, військовими, національно-етнічними та іншими неекономічними чинниками.

З причин міграції, крім вищезазначених, є такі, що обумовлюють пошуки роботи, в результаті стихійних лих, з політичних чи релігійних мотивів, а також з метою навчання, ведення бізнесу чи возз'єднання родини.

Слід також відзначити існування міжнародної міграції, пов'язаної з безпрецедентними соціальними переміщеннями біженців, репатріантів, змушених залишати свою країну внаслідок війн, етноциду, геноциду, грубими порушеннями прав і свобод людини. Останнім часом посилюється міграція в результаті глобальних змін клімату.

Основними внутрішньоекономічними причинами трудової міграції населення України залишаються: нерозвинений внутрішній ринок праці з високим рівнем безробіття; низька оплата праці; високий рівень бідності та нерівності у суспільстві; неадекватна винагорода за працю та неможливість самореалізації висококваліфікованих працівників і вчених; нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів.

Перш за все мігрантів змушує до міграції в інші країни пошук роботи та заробітку. В умовах ринкових трансформацій спостерігається високий рівень безробіття, у т. ч. застійного та прихованого. Так, за даними Держкомстату кількість безробітних, розрахована за методологією МОП на перше півріччя 2011 р., сягає 1808,6 тис. осіб, тобто це 2,9 % від загальної кількості економічно активного населення працездатного віку.

Важливим чинником у визначенні причин міграції є рівень прихованого безробіття на функціонуючих підприємствах. Так, за даними Ради по вивченню продуктивних сил, приховане безробіття сягає 12 % серед працюючих на зареєстрованих підприємствах. Таким чином, велика частина населення України трудову міграцію сприймає не як спосіб реалізації свого трудового потенціалу і трудової активності, а як єдину можливість заробітку і є рушійним фактором щодо пошуку роботи за кордоном.

Другим важливим чинником, що спонукає до трудової міграції в Україні, є низький рівень заробітної плати та його невідповідність сучасним потребам відтворення робочої сили, що підвищуються внаслідок існування конкурентного середовища і зростання вимог роботодавців до якості робочої сили. Так, у 2010 р. частка зарплати в собівартості української продукції становила лише 5,9 %, а разом з відрахуваннями в соціальні фонди, які пропорційні зарплаті, — лише 8 %, тоді як у високорозвинених країнах вона сягає 40 % і вище. При цьому спостерігається зростаюча диференціація доходів працівників, що посилює соціальне розшарування, спричиняє низьку

забезпеченість населення — непрацевдатних, безробітних і навіть тих, що працюють, зниження соціальної захищеності тощо. Рівень оплати праці в Україні низький також порівняно з фактичною продуктивністю праці, що значно впливає на якість людського капіталу. Утримання низьких стандартів оплати праці, відсутність зв'язку між заробітками й ефективністю праці знижує економічну й трудову активність працюючих.

Порівнюючи місячний дохід українських мігрантів та показники номінальної заробітної плати найманих працівників, що є основним джерелом доходу населення, можна дійти висновку, що мігранти одержують іноді в десятки разів вищий дохід, ніж мешканці України. Так, заробітки українських мігрантів коливались у межах від 371 до 3125 дол., а в Україні середня номінальна заробітна плата становила 1806 грн (приблизно 226 дол.). Отже, найнижчі доходи мігрантів більше ніж в 1,5 разу перевищували доходи тих, хто працював в Україні.

Забезпечення соціальних гарантій працівників обумовлюється своєчасністю виплати заробітної плати. Загальна сума боргу на 2010 р. становила 1340,9 млн грн та дорівнювала 8,3 % фонду оплати праці, нарахованого всім працівникам. При цьому найгірша ситуація склалась у Донецькій та Харківській областях, в яких і спостерігаються високі показники трудової міграції населення.

Звужене відтворення робочої сили негативно впливає на соціально-демографічні процеси в Україні і супроводжується втратою висококваліфікованих професій, міграцією працевдатного населення, зменшенням кадрів у сфері освіти та ін. Тобто Україна має економічні передумови для перерозподілу робочої сили як країна-донор.

Вражаючих меж досягли в Україні бідність і поляризація суспільства, які є чинником деградації людського капіталу та однією з найважливіших складових моніторингу соціально-економічної безпеки держави, а також одним вагоміших чинників від'їзду українців за кордон. Бідність за масштабами зростає за рахунок безробітних та низькооплачуваних працівників. За 9 міс. 2010 р. частка населення з середньодушовим доходом у місяць нижче прожиткового мінімуму збільшилась порівняно з січнем — вереснем 2009 р. у 1,5 разу і склала 24 %.

Крім макроекономічних чинників, які стимулюють міграцію в Україні, є й такі, що обумовлені нерівномірним економічним розвитком регіонів, а звідси і різним рівнем безробіття та доходів. Оцінюючи динаміку міграційних потоків в Україні за період 2004—2010 рр., слід відзначити на існування двох тенденцій щодо зміни кількості мігрантів. По-перше, за цей період чисельність

вибулих з країни мігрантів постійно скорочувалась. По-друге, чисельність прибулих до України мігрантів до 2004 р. скорочувалась, а починаючи з 2005 р. — зростала (рис. 2). Відповідно, показники сальдо зовнішньої міграції постійно збільшувались.

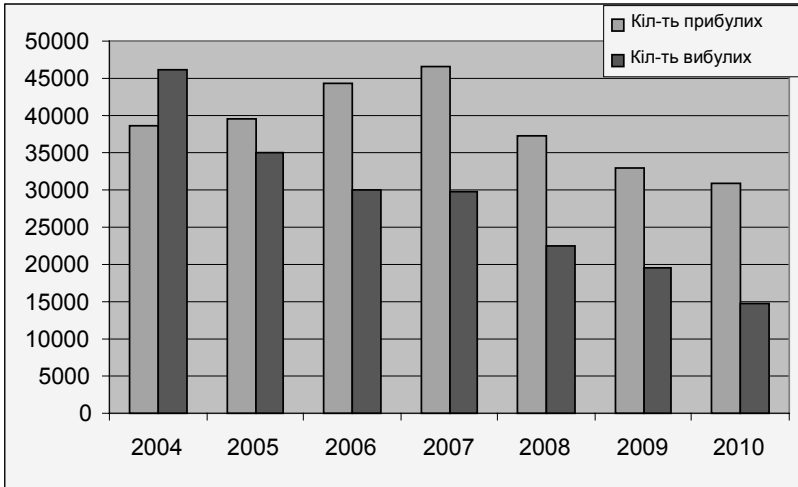

Рис. 2. Динаміка зовнішньої міграції в Україні, осіб, 2004—2010 рр.

Джерело: Побудовано за даними Держкомстату

Основною країною, куди прямують українські мігранти, є Росія, де крім вищих заробітків істотною перевагою є також географічна близькість та, найголовніше, мовно-культурна спорідненість, котра дає змогу мігрантам значно легше адаптуватися, ніж, скажімо, у географічно близькій та доволі доступній (з огляду на м'який візовий режим) Угорщині. І хоча зарплати на Заході істотно вищі, ніж у слов'янських країнах, українських заробітчан там набагато менше. За наявними офіційними даними Світового Банку в 2010 р. найбільшим міграційним коридором на території СНД є Росія — Україна і Україна — Росія. Спостерігається стійка тенденція виїзду з України за кордон жінок найбільш працездатного віку, а прибуття — середнього та пенсійного, на відміну від чоловіків-мігрантів, кількість прибулих яких майже за всіма віковими діапазонами значно перевищує чисельність вибулих.

Слід також зазначити, що державна статистика неповною мірою віддзеркалює динаміку міграційних потоків населення, особливо стан трудової міграції. Зокрема, масштаби переміщень лише тих українських громадян, які виїжджають на заробітки за допомогою офіційних посередників і при виїзді за кордон декларують

мету поїздки — участь у трудовій діяльності. Із цього випливає, що поза увагою залишаються співгромадяни, які виїхали за кордон з декларованою метою туризму, відвідування знайомих тощо, а насправді для заробітку. Спеціальні дослідження дають підстави стверджувати, що з трудовими цілями щороку виїжджають за кордон приблизно 1,5—2 млн громадян України і близько 3 млн — для «комерційного туризму» (так званий човниковий бізнес).

Існують різні оцінки щодо трудової міграції з України. Деякі економісти називають цифри у 5 млн працівників-мігрантів, (політики — до 7 млн). Зокрема за даними Інституту соціології НАН України, за кордоном працює не більше 2—3 млн українців. Проте, незважаючи на наявні в економічній літературі оцінки масштабів трудової міграції, усі вони засвідчують, що поїздки українців за кордон з метою заробітку стали масштабним явищем у житті суспільства.

Стосовно процесу імміграції в Україну (особливо нелегального), то він створює значні проблеми в соціально-економічній сфері. Однак в сучасних умовах для успішного економічного розвитку країна вже потребує визначену кількість іммігрантів. Для того, щоб зробити процес імміграції більш прогнозованим та керованим, починаючи з 2001 р. Уряд затверджує імміграційну квоту, розподіляючи її між регіонами країни. Однак реальні дані щодо видачі дозволів на імміграцію значно її перевищують.

Відтік людських ресурсів, а особливо висококваліфікованих спеціалістів і науковців, завдає значних збитків для економічного, найперше, інноваційного розвитку країни. Достеменно не відомо, яку частку від усієї кількості заробітчач складають високваліфіковані працівники, проте навіть з існуючих даних (інформації про середній рівень освіти мігрантів з України) можна зробити висновок, що інтенсивність «відпливу умів» з країни можна оцінити як високу. Разом з тим, про вкрай негативні наслідки, що пов'язані із «відпливом умів», доречно вести мову лише щодо окремих спеціальностей (хіміків, фізиків, біологів тощо), тоді як фахівці багатьох інших профілів виявились неконкурентоспроможними на ринках праці зарубіжних країн. Переважна більшість з них поповнила ряди бізнесменів, змінивши спеціальність або перейшовши на роботу до сфери послуг тощо.

У зв'язку з посиленням процесів глобалізації освіти, ресурсом розвитку економіки знань, важливим джерелом залучення висококваліфікованих спеціалістів є міграція студентів і молоді. «Імміграція через освіту» особливо широко розповсюджена в США. Як показують дослідження, приблизно чверть висококваліфікованих мігрантів, яким надається дозвіл на проживання в США,

раніше навчались у цій країні. Красномовним у цьому контексті є результати дослідження «Український характер», проведеного Центром соціальних досліджень «Софія» у 2011 р., де зазначено, що опитування молоді, від якої залежить майбутнє України, віком 19—29 років показали, що їх готовність до еміграції становить 50,4 %.

Отже, першорядної уваги заслуговує трудова міграція, оскільки Україна стає найважливішим осередком міграційних процесів. Працевлаштування за кордоном є дієвим інструментом гарантованого доходу, включення у світовий ринок праці, самореалізації, важливим джерелом формування середнього класу, каталізатором інтеграції у світову спільноту.

Протягом останнього десятиліття внаслідок трудової міграції, у т. ч. висококваліфікованої робочої сили і науковців, відбулись якісні зміни на ринку праці та послаблено позиції в забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності країни. Відплив молодих людей і жінок призвів до того, що населення України невпинно скорочується. Основними причинами є негативні тенденції природного відтворення, низька народжуваність за високої смертності.

Найгострішою міграційною проблемою для України в найближчому майбутньому буде трудова міграція громадян і вплив інтелекту, що створює загрозу суттєвих втрат трудового й інтелектуального потенціалу нації. Тому, для регулювання міжнародної міграції необхідно вдосконалення правової бази в галузі міжнародної трудової міграції як українських громадян за кордон, так і іноземних громадян в Україну через розвиток національного законодавства, укладання двосторонніх міжурядових угод, що обумовлюють соціальні гарантії громадян, які працюють на території іншої країни, а також підготовки умов для приєднання до міжнародних правових актів ООН, МОП і Ради Європи про захист прав трудящих-мігрантів і членів їхніх родин.

Необхідним є посилення ролі держави в організації тимчасової трудової міграції українських громадян за кордон, що дозволить забезпечити соціальний і правовий захист українських трудящих-мігрантів і підвищить рівень відповідальності структур, що займаються закордонним працевлаштуванням українців.

Для зменшення трудової міграції з України необхідно вдосконалення політики доходів, перш за все заробітної плати, відповідність її витратам на розвиток людських ресурсів, що послабить стимули до міграції висококваліфікованих фахівців та науковців. Важливе також вироблення ефективної регіональної політики, яка

б забезпечувала комплексний розвиток територій. Необхідним є створення стимулів для повернення в Україну мігрантів, що раніше виїхали на роботу за кордон на постійне місце проживання чи за трудовими контрактами, у першу чергу висококваліфікованих фахівців. Комплексне упорядкування процесів управління трудовою міграцією повинно враховувати причини і наслідки цього явища, повагу до прав людини і основних свобод мігрантів. Нерозв'язання найгостріших проблем трудової міграції здатне призвести до значної втрати трудового потенціалу суспільства, деградації робочої сили, а в подальшому загострення проблем на ринку праці та погіршення економічної ситуації в країні.

Література

1. Держкомстат України.
2. Системні вади ринку праці України та пріоритети його розвитку. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. — К., 2010.
3. Міграція і грошові перекази. Світовий банк, 2011.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2011

УДК 315 (317)

Л. М. Белей, аспірантка
кафедри міжнародної економіки КНЕУ

ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено механізми впливу державних закупівель на макроекономічну кон'юнктуру в країні та досвід маніпулювання розмірами і структурою державних видатків на закупівлю товарів і послуг для вирішення завдань антикризового регулювання, накопичений країнами Європи, Америки й Азії.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державні закупівлі, макроекономічне регулювання, криза, досвід використання.

АННОТАЦИЯ. В статье исследуются механизмы влияния государственных закупок на макроэкономическую конъюнктуру в стране и опыт манипулирования объемами и структурой государственных затрат на закупку товаров и услуг для решения задач антикризисного регулирования, накопленный странами Европы, Америки и Азии.